

СФЕРА КУЛЬТУРИ ЯК ОБ'ЄКТ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО АНАЛІЗУ

Яременко Павло Іванович,

аспірант

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

ORCID ID: 0009-0004-2181-1707

У статті розкрито теоретико-методологічні засади дослідження сфери культури як об'єкта суспільно-географічного аналізу. Обґрунтовано, що сфера культури повинна розглядатися не лише як сукупність закладів, видів діяльності та культурних практик, а як складно організована територіально-суспільна підсистема, інтегрована в загальну структуру територіальної організації суспільства. Визначено місце сфери культури у системі соціальної інфраструктури, охарактеризовано її просторово-функціональні, інституційні, комунікаційні та символічні виміри. Показано, що суспільно-географічний підхід дає змогу виявити закономірності розміщення закладів культури, рівні культурної забезпеченості населення, ступінь територіальної доступності культурних послуг, ієрархію культурних центрів, ареали концентрації культурного потенціалу та осередки культурної периферії. Особливу увагу приділено категоріальному апарату дослідження: «сфера культури», «культурний простір», «територіальна організація», «культурна інфраструктура», «культурний потенціал території», «культурний каркас розселення», «центр–периферія у сфері культури». Запропоновано розглядати сферу культури як багаторівневу систему, що функціонує на національному, регіональному, локальному та поселенському рівнях і формується під впливом історико-географічних, демографічних, соціально-економічних, етнокультурних, інституційних і політико-управлінських чинників. Аргументовано доцільність поєднання системного, територіального, мережевого, типологічного та управлінського підходів у її вивченні. Доведено, що в сучасних умовах децентралізації, воєнних руйнувань і стратегічного переосмислення державної культурної політики суспільно-географічний аналіз сфери культури набуває не лише пізнавального, а й прикладного значення. Він створює наукові підстави для оцінки територіальних диспропорцій, оптимізації мережі закладів культури, формування культурних округів, підвищення доступності культурних послуг та інтеграції культури у регіональну політику розвитку.

Ключові слова: сфера культури, суспільна географія, територіальна організація суспільства, культурний простір, культурна інфраструктура, територіальна диференціація, регіональний розвиток.

Yaremenko Pavlo. The sphere of culture as an object of socio-geographical analysis

The article outlines the theoretical and methodological principles for studying culture as an object of socio-geographical analysis. It is substantiated that the sphere of culture should be considered not only as a set of institutions, types of activity and cultural practices, but as a complexly organised territorial and social subsystem integrated into the general structure of the territorial organisation of society. The place of the sphere of culture in the system of social infrastructure is determined and its spatial-functional, institutional, communication and symbolic dimensions are characterised. It is shown that the socio-geographical approach enables the identification of patterns in the location of cultural institutions, the levels of cultural provision for the population, the degree of territorial accessibility of cultural services, the hierarchy of cultural centres, areas of concentration of cultural potential and centres of the cultural periphery. Particular attention is paid to the categorical apparatus of the study: «sphere of culture», «cultural space», «territorial organisation», «cultural infrastructure», «cultural potential of the territory», «cultural framework of settlement», «center-periphery in the sphere of culture». It is proposed to consider the sphere of culture as a multi-level system that functions at the national, regional, local, and settlement levels and is shaped by historical-geographical, demographic, socio-economic, ethno-cultural, institutional and political-managerial factors. The expediency of combining systemic, territorial, network, typological and managerial approaches in its study is argued. It is shown that in modern conditions of decentralisation, military destruction and strategic rethinking of state cultural policy, the socio-geographical analysis of the cultural sphere acquires not only cognitive but also applied significance. It provides scientific grounds for assessing territorial disparities, optimising the network of cultural institutions, forming cultural districts, increasing the accessibility of cultural services and integrating culture into regional development policy.

Key words: cultural sphere, social geography, territorial organisation of society, cultural space, cultural infrastructure, territorial differentiation, regional development.

Вступ. Сфера культури належить до тих підсистем суспільства, значення яких тривалий час недооцінювалося в економіко-географічних та регіональних дослідженнях, хоча саме вона значною мірою визначає якість соціального середовища, рівень символічної інтегрованості території, ступінь збереження історичної спадщини, інтенсивність соціальних комунікацій і здатність регіонів до саморепрезентації у внутрішньому та зовнішньому просторі. У сучасних умовах куль-

тура все менше зводиться до галузі обслуговування або до сукупності окремих закладів, натомість вона постає як фундаментальний чинник просторової організації суспільства, відтворення ідентичності, формування соціального капіталу, розвитку креативних середовищ і підтримання територіальної цілісності.

Актуалізація суспільно-географічного вивчення сфери культури зумовлена низкою обставин. По-перше, чинне українське законодавство трактує культуру як

© Яременко П. І., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

сукупність матеріального і духовного надбання спільноти, а діяльність у сфері культури охоплює творчу, бібліотечну, музейну, освітню, інформаційну, культурно-дозвілєву та інші види діяльності, пов'язані зі створенням, збереженням, поширенням і використанням культурних благ. Закон також закріплює поняття культурного простору України та визначає базову мережу закладів культури як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях [2]. Це означає, що культура має чітко виражений територіальний вимір і підлягає просторовому аналізу.

По-друге, у 2025 році в Україні схвалено Стратегію розвитку культури на період до 2030 року, яка вимагає врахування культурного компонента у програмних документах державного, регіонального та місцевого рівнів. Тим самим культура офіційно інституціоналізується як один із напрямів довгострокового розвитку територій і як сфера, що потребує моніторингу, планування та просторової координації [3].

По-третє, сучасний український культурний простір функціонує в умовах війни, що супроводжується прямими втратами культурної спадщини. За даними ЮНЕСКО, станом на 11 березня 2026 р. в Україні було верифіковано пошкодження 523 культурних об'єктів, серед яких релігійні споруди, історичні будівлі, музеї, пам'ятки, бібліотеки, археологічні об'єкти та архіви. За таких умов територіальна організація сфери культури стає не лише науковою, а й безпековою, відновлювальною та гуманітарною проблемою [9].

По-четверте, міжнародний дискурс дедалі виразніше трактує культуру як складову сталого розвитку. Порядок денний ООН до 2030 року визначає інтегральний характер цілей сталого розвитку, а ЮНЕСКО розробила окрему систему тематичних індикаторів Culture|2030, призначену для вимірювання внеску культури у соціальний, економічний та екологічний розвиток на національному й локальному рівнях [4]. Це свідчить про необхідність переходу від описового бачення культури до її системного вимірювання і територіального аналізу.

Отже, проблема полягає в тому, що за високої суспільної значущості культури її просторово-організаційний вимір у вітчизняній суспільній географії ще не набув належного концептуального оформлення. Нерідко культура розглядається або як елемент гуманітарної політики, або як ресурс туризму, або як складова спадщинознавства, тоді як її власна територіальна логіка, мережевість, інфраструктурна база, функціональна ієрархія та регіональна диференціація потребують самостійного суспільно-географічного осмислення.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Методологічну основу суспільно-географічного аналізу становлять праці, у яких суспільна географія трактується як наука про просторову взаємодію суспільства з природою та про оптимізацію територіальної організації суспільного життя.

У межах української суспільної географії вихідні теоретико-методологічні засади вивчення територіальної організації суспільства закладені у працях, присвячених предмету, методології та методичному апарату

суспільно-географічних досліджень, у яких обґрунтовано системний характер суспільно-географічного пізнання, визначено роль територіальної організації суспільства як базової категорії та окреслено конструктивний потенціал географічної науки у вирішенні прикладних регіональних проблем (М. Пістун [5], О. Топчієв [12], О. Шаблій [14], Л. Шевчук [15]). Саме ці праці формують концептуальну основу для включення сфери культури до кола об'єктів суспільно-географічного аналізу.

Особливе значення для дослідження мають роботи, у яких розкрито місце географії культури в системі географічних наук, її внутрішню структуру та методологічні засади. У цьому контексті важливими є праці, де культура інтерпретується не лише як гуманітарна чи духовна категорія, а як просторово організований суспільний феномен, що має власні закономірності розміщення, функціонування і розвитку (О. Любіцева [3; 4]). Вагомим є і внесок досліджень, у яких безпосередньо обґрунтовано предметне поле географії культури, її категоріальний апарат та наукову автономність у межах суспільної географії (О. Ріпка [8]). У сукупності ці праці переводять аналіз культури з площини загальнокультурологічного опису у площину просторово-системного осмислення, що є принципово важливим для сучасного дослідження територіальної організації сфери культури.

Окремий блок становлять праці, присвячені геокультурній проблематиці, культурному простору України та регіональним відмінностям соціокультурного розвитку. У цьому аспекті важливими є дослідження, в яких культура розглядається як чинник територіальної ідентичності, геокультурної регіоналізації та цивілізаційно-освітньої репрезентації простору (І. Ровенчак, Л. Котик [9]). Питанням регіональних особливостей розвитку сфери культури та її впливу на рівень і якість життя населення присвячені також праці, у яких послідовно наголошено на значенні культурного чинника в територіальній організації суспільства (М. Пістун [5], О. Ріпка [8], І. Ровенчак [9], О. Топчієв [12], О. Шаблій [14], Л. Шевчук [15]). Такі дослідження розширюють межі суспільно-географічного аналізу, дозволяючи перейти від вивчення мережі культурних установ до аналізу культурних ландшафтів, геокультурних ареалів, символічної організації простору та просторових відмінностей культурного розвитку.

На регіонально-прикладному рівні цінними є дослідження, присвячені територіальній організації соціально-культурної сфери та культурно-освітніх комплексів окремих регіонів. У цих працях увагу зосереджено на просторовій структурі закладів, відмінностях у рівні забезпеченості населення культурними послугами, функціональній ролі центрів різного рангу та чинниках розвитку культурної сфери на мезо- і локальному рівнях (Н. Кисіль [1], Н. Флінта [13]). До суміжного, але методологічно важливого напрямку належать і дослідження релігійної сфери, які демонструють можливість аналізу духовно-культурних явищ засобами суспільної географії через категорії просторової структури, тери-

торіальної диференціації та регіональної організації (О. Тимчук [11]). Серед новітніх праць, тематично найбільш наближених до проблематики даної статті, слід виокремити дослідження В. Сича, у якому здійснено спробу суспільно-географічного осмислення територіальної організації сфери культури на регіональному рівні, зокрема аналізу культурної інфраструктури та її просторових відмінностей на прикладі Одеської області [10]. Водночас обмеженість таких досліджень окремими регіонами вказує на потребу подальшого теоретичного узагальнення й вироблення цілісної методологічної рамки аналізу сфери культури.

Важливими для дослідження є праці, у яких соціокультурна сфера розглядається крізь призму суспільно-економічних трансформацій, інституційної перебудови та пошуку нових моделей функціонування в умовах ринкових відносин (Ю. Ключко [2]). Хоча такі дослідження не завжди мають виразний суспільно-географічний характер, вони є важливими для розуміння соціально-економічних передумов територіальних відмінностей у розвитку культурної сфери. Міжнародний аспект проблематики розкрито у працях, де культурні ресурси інтерпретуються як чинник регіонального розвитку, локальної конкурентоспроможності та територіальної спеціалізації (L. Kebir, O. Crevoisier [16]). На відміну від традиційного підходу, у межах якого культура розглядається переважно як складова соціальної інфраструктури, ці дослідження підкреслюють її продуктивну, інноваційну та брендоутворювальну функцію.

Нормативно-правову та стратегічну рамку дослідження формують документи, що визначають інституційні межі, цілі та пріоритети розвитку сфери культури в Україні та на міжнародному рівні. Передусім це Закон України «Про культуру», який закріплює базові поняття та засади функціонування сфери культури [6], а також Стратегія розвитку культури в Україні до 2030 року, де культура розглядається як складова державної політики, суспільної стійкості та повоєнного відновлення [7]. Міжнародний контекст доповнюють документи ЮНЕСКО, в яких культура інтегрується в систему цілей сталого розвитку та оцінюється через спеціальні індикатори її впливу на суспільний розвиток [18], а також матеріали щодо пошкоджених культурних об'єктів в Україні, що актуалізують проблематику збереження культурної спадщини в умовах війни [19]. Водночас аналітичні розробки OECD підкреслюють роль культури в місцевому розвитку, ревіталізації територій та підвищенні якості життя населення [17].

Аналіз наукових джерел засвідчує, що у вітчизняній і зарубіжній науці сформовано вагомий теоретичний та прикладний фундамент для вивчення культури, культурного простору, соціокультурної сфери та її регіональних відмінностей. Водночас наявний доробок залишається певною мірою фрагментованим. Дослідницьке поле охоплює праці із загальної теорії суспільної географії [5; 12; 14; 15], географії культури як окремого напрямку [3; 4; 8], геокультурної регіоналізації та регіональних прикладних досліджень [1; 9; 10; 11; 13], а також нормативно-управлінських і стратегічних аспектів розвит-

ку культурної сфери [2; 6; 7; 17-19]. Саме тому науково актуальним є цілісне трактування сфери культури як самостійного об'єкта суспільно-географічного аналізу, що поєднує інфраструктурний, просторовий, функціональний, символічний та управлінський виміри. Така постановка питання і визначає логіку даного дослідження.

Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування сфери культури як об'єкта суспільно-географічного аналізу, визначення її категоріального статусу, структурних компонентів, просторових закономірностей функціонування та основних напрямів дослідження в системі територіальної організації суспільства.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження стали нормативно-правові акти України у сфері культури, стратегічні документи державної культурної політики, а також аналітичні та статистичні матеріали міжнародних організацій, зокрема ЮНЕСКО та OECD, що відображають сучасні підходи до оцінювання ролі культури у суспільному та регіональному розвитку. Інформаційною базою були наукові праці українських і зарубіжних дослідників із суспільної географії, географії культури та регіоналістики, у яких розкрито теоретико-методологічні засади аналізу територіальної організації суспільства і культурного простору. У статті сфера культури досліджується з позицій системного і територіального підходів, що дозволяє розглядати її як багаторівневу територіально-суспільну систему. Крім того, використано порівняльно-географічні та типологічні методи, узагальнення та систематизацію.

Результати дослідження. У суспільно-географічній інтерпретації сфера культури постає як багатокомпонентна територіально-суспільна система, що охоплює сукупність закладів, видів діяльності, форм культурного виробництва, механізмів збереження та трансляції культурних цінностей, а також мереж соціальних комунікацій, через які відтворюються колективні смисли, практики та ідентичності. Її не можна редукувати лише до інституційно оформленої мережі бібліотек, музеїв, театрів, клубних установ чи мистецьких шкіл. Таке звуження є методологічно недостатнім, оскільки поза увагою залишаються культурні ландшафти, неформальні практики, локальні традиції, символічні центри, фестивальні події, мережі креативних індустрій і комунікативні канали, через які культура реально функціонує в просторі. Саме тому суспільно-географічне осмислення сфери культури вимагає переходу від галузево-статистичного до системно-територіального бачення. У такому підході культура є не додатком до соціальної інфраструктури, а окремою підсистемою територіальної організації суспільства, що має власну мережеву конфігурацію, функціональну спеціалізацію, ієрархію центрів, регіональні відмінності та просторові ефекти. Її розвиток визначається взаємодією щонайменше п'яти груп чинників: історико-географічних, демографічних, соціально-економічних, етнокультурних та інституційно-управлінських. Історико-географічні чинники формують культурну спадкоємність і щільність об'єктів культурної спадщини, демографічні визначають потен-

ціал споживачів і носіїв культури, соціально-економічні зумовлюють фінансові можливості підтримки закладів культури, етнокультурні впливають на зміст і локальну своєрідність культурних практик, інституційно-управлінські задають рамки доступності, фінансування та стратегічного розвитку.

Базовою категорією аналізу є культурний простір, під яким доцільно розуміти не лише середовище функціонування культурної діяльності, а й упорядковану систему територіально локалізованих культурних об'єктів, інституцій, практик, потоків і смислів. Його структура є багатовимірною і охоплює кілька взаємопов'язаних складових. Матеріально-інфраструктурна складова представлена мережею закладів культури та освіти сфери культури. Функціональна складова відображає спеціалізацію територій за провідними видами культурної діяльності. Соціокомунікаційна складова характеризує участь населення в культурному житті, інтенсивність культурних зв'язків і доступність культурних послуг. Символічна складова пов'язана з образами місця, локальною ідентичністю, культурною пам'яттю та репрезентативністю території. Таким чином, культурний простір є одночасно інституційним, функціональним, соціокомунікаційним і символічним утворенням.

У системі категорій суспільної географії важливе місце посідає поняття територіальної організації сфери культури. Воно відображає не просту сукупність закладів чи культурних подій, а спосіб їх просторового впорядкування, співвіднесення та взаємодії в межах певної території. Територіальна організація сфери культури охоплює розміщення культурних об'єктів, формування мереж і вузлів культурної активності, територіальний розподіл культурних послуг, просторову диференціацію рівня культурної забезпеченості, ієрархію центрів, а також міжпоселенські та міжрегіональні культурні зв'язки. Саме ця категорія дозволяє інтегрувати галузевий і регіональний підходи.

Методологічно важливим є розмежування сфери культури і культурної інфраструктури. Культурна інфраструктура є матеріально-організаційною основою функціонування культури, тоді як сфера культури охоплює ширше коло процесів, включаючи виробництво, розповсюдження, споживання, збереження та символічне освоєння культурних благ. Через це інфраструктурний аналіз є необхідним, але недостатнім. Наприклад, формально подібна мережа закладів культури в різних громадах може давати різний соціокультурний ефект залежно від демографічної структури, транспортної доступності, кадрового потенціалу, етнокультурної специфіки, цифрової інтегрованості та реальної включеності населення у культурні практики.

Для суспільно-географічного аналізу особливе значення має поняття культурного потенціалу території. Його доцільно трактувати як інтегральну сукупність ресурсів, умов і передумов, що забезпечують збереження, відтворення й розвиток культурного життя на певній території. До його складу входять історико-культурна спадщина, мережа закладів культури, кадри, традиції, культурні події, мистецькі школи, локальні бренди, кре-

ативні ініціативи, фінансово-інституційні можливості та рівень культурної активності населення. У такому розумінні культурний потенціал не є сталою величиною; він залежить від територіальної мобілізації ресурсів, якості управління та ступеня інтеграції культури в ширші процеси регіонального розвитку.

У просторовій структурі сфери культури простежуються загальні закономірності, властиві територіальній організації суспільства. Насамперед це ієрархізація культурних центрів. Великі міста, як правило, концентрують поліфункціональні культурні комплекси, вищий рівень спеціалізації, заклади національного або регіонального значення, потужні подієві платформи та креативні середовища. Малі міста і селища частіше виконують локально-обслуговуючі або вузькоспеціалізовані функції. Сільські території нерідко виявляють ознаки культурної периферії, якщо там згортається мережа клубних установ, бібліотек, мистецьких осередків або зменшується доступність культурних послуг. Така центр-периферійна конфігурація не є винятком, а закономірним проявом нерівномірності територіального розвитку.

Водночас периферійність у сфері культури не завжди тотожна занепаду. У багатьох випадках периферійні території концентрують автентичні форми нематеріальної культурної спадщини, етнокультурні практики, локальні традиції та унікальні культурні ландшафти. Саме тому суспільно-географічний аналіз має уникати спрощеної логіки, за якою культурний розвиток ототожнюється лише з кількістю установ. Не менш важливими є якість культурного середовища, ступінь локальної ідентичності, збереженість традицій, участь громад у культурному житті та здатність території до культурної саморепрезентації.

У зв'язку з цим доцільно говорити про культурний каркас території як систему опорних центрів, вузлів, осередків і маршрутів, що забезпечують цілісність культурного простору. До такого каркасу належать міста з розвиненими культурними функціями, історичні центри, вузли концентрації спадщини, фестивалі локації, мережі музеїв, бібліотек, будинків культури, мистецьких шкіл, сакральних ансамблів та інших культурно значущих об'єктів. Формування культурного каркасу особливо важливе для регіонів із розосередженою системою розселення, значними внутрішніми контрастами та потребою у зміцненні внутрішньої інтеграції.

У методологічному плані суспільно-географічне дослідження сфери культури повинне спиратися на поєднання кількох підходів. Системний підхід дає змогу розглядати сферу культури як цілісну підсистему суспільства, що складається з взаємопов'язаних елементів і функціонує у взаємодії з демографічною, економічною, поселенською та управлінською підсистемами. Територіальний підхід орієнтує на виявлення просторових відмінностей, зон впливу, вузлів концентрації та ареалів дефіциту. Типологічний підхід дозволяє класифікувати території за рівнем культурної забезпеченості, функціональною спеціалізацією, інтенсивністю культурного життя, ступенем збереження спадщини

або за поєднанням цих ознак. Мережевий підхід є важливим для аналізу зв'язків між культурними центрами, циркуляції подій, ресурсів та аудиторій. Управлінський підхід забезпечує вихід на прикладні рішення у сфері регіональної політики та просторового планування.

Відповідно до цього можна окреслити основні напрями суспільно-географічного аналізу сфери культури рис. 1.

Перший напрям становить структурно-компонентний аналіз, спрямований на вивчення складу сфери культури, її інституцій, об'єктів і функцій. Другий напрям представлений територіально-диференційним аналізом, орієнтованим на виявлення відмінностей між регіонами, громадами, міськими та сільськими поселеннями. Третій напрям пов'язаний із функціонально-ієрархічним аналізом, що дає змогу визначити культурні центри різного рангу, їхню спеціалізацію та радіуси впливу. Четвертий напрям становить доступнісний аналіз, який оцінює наближеність культурних послуг до населення. П'ятий напрям представлений типологічним аналізом, пов'язаним із районуванням територій за характером розвитку сфери культури. Шостий напрям охоплює конструктивно-географічний аналіз, зорієнтований на вироблення рекомендацій щодо оптимізації мережі закладів культури, формування культурних округів, ревіталізації периферійних територій і включення культурного чинника в політику регіонального розвитку.

У практичному вимірі суспільно-географічного дослідження особливо важливою є розробка системи показників для оцінювання сфери культури. До неї

можуть входити показники забезпеченості населення закладами культури, відвідуваності культурних заходів, рівня участі населення у культурному житті, транспортної доступності, частки видатків на культуру, забезпеченості кадрами, насиченості подіями, кількості об'єктів спадщини, рівня цифрової присутності закладів та участі громадськості у культурному управлінні. ЮНЕСКО у рамках Culture 2030 Indicators наголошує на необхідності поєднання кількісних і якісних даних, використання наявних статистичних джерел, інтеграції різних секторів політики та застосування індикаторів як на національному, так і на міському рівні. Це повністю узгоджується із суспільно-географічною методологією, орієнтованою на комплексне оцінювання територій.

У цьому контексті доцільно говорити про кілька базових типів територій за характером розвитку сфери культури рис. 2.

Поліфункціональні культурні центри концентрують різнорівневі заклади, кадровий потенціал і високий рівень культурної активності. Регіональні культурні вузли поєднують обслуговуючі й спеціалізовані функції, виступаючи проміжною ланкою між ядром і периферією. Локальні культурні осередки забезпечують переважно базові культурні послуги, але можуть мати окремі унікальні спеціалізації. Периферійні території культурного дефіциту характеризуються недостатньою інфраструктурною забезпеченістю, слабкою кадровою базою та низькою подієвою інтенсивністю. Окремий тип формують території спадщинно-символічної концентрації, де навіть за обмеженої сучасної інфраструк-

Рис. 1. Основні напрями суспільно-географічного аналізу сфери культури

Джерело: розроблено автором.

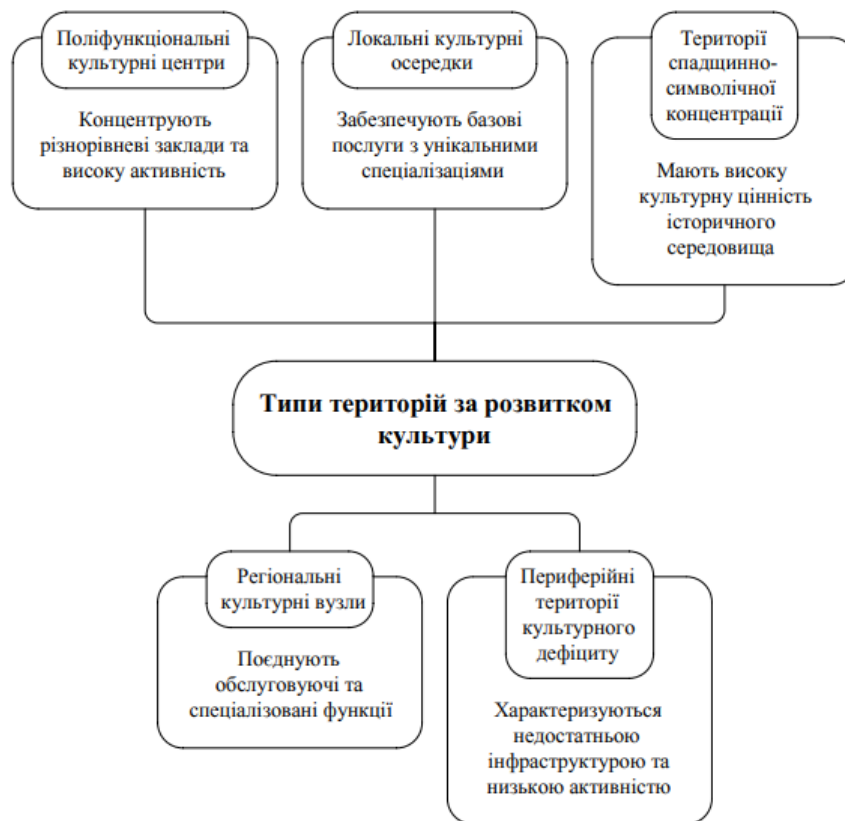

Рис. 2. Типологія територій за особливостями розвитку сфери культури

Джерело: розроблено автором.

тури наявна висока культурна цінність історичного середовища або нематеріальної спадщини.

Важливо підкреслити, що сучасна культурна політика дедалі виразніше переходить від утриманської моделі до моделі територіального розвитку. OECD прямо пов'язує культуру з місцевим економічним розвитком, ревіталізацією просторів, соціальною інтеграцією та якістю життя. В Україні аналогічний поворот зафіксовано в Стратегії розвитку культури до 2030 року, яка передбачає інтеграцію культурного виміру в програмні документи різних рівнів. Отже, для суспільної географії культура постає не лише як об'єкт опису, а і як інструмент просторової трансформації територій.

Звідси випливає і практичне значення суспільно-географічного аналізу сфери культури. Його результати можуть бути використані для коригування базової мережі закладів культури, визначення територій пріоритетного втручання, обґрунтування опорних культурних центрів, планування міжмуніципального співробітництва у сфері культурних послуг, розробки регіональних програм збереження спадщини, просторового брендингу територій та підтримки креативних індустрій. У воєнний і повоєнний період до цього додаються завдання відновлення пошкоджених культурних об'єктів, відтворення локальної культурної пам'яті та підсилення символічної стійкості громад.

Таким чином, сфера культури як об'єкт суспільно-географічного аналізу поєднує в собі інфраструктурний, функціональний, соціальний, символічний і управлін-

ський виміри. Саме ця багатовимірність робить її надзвичайно перспективною для подальших наукових розробок. Вона вимагає відмови від вузькогалузевого бачення і переходу до комплексного трактування культури як територіально організованого суспільного феномену, що одночасно відображає стан території, впливає на її розвиток і задає напрями її майбутньої трансформації.

Висновки. Сфера культури є самостійним і складно організованим об'єктом суспільно-географічного аналізу, який не зводиться до мережі закладів культури, а охоплює широку сукупність інституцій, процесів, практик, ресурсів і символічних форм, територіально впорядкованих у межах суспільного простору. Методологічно коректне вивчення сфери культури потребує поєднання системного, територіального, типологічного, мережевого та управлінського підходів, що дозволяє розглядати її як підсистему територіальної організації суспільства. Базовими категоріями такого аналізу виступають культурний простір, територіальна організація сфери культури, культурна інфраструктура, культурний потенціал території, культурний каркас, культурний центр і культурна периферія. Сукупно вони формують понятійний каркас для подальших емпіричних і прикладних досліджень. Просторова структура сфери культури відзначається виразною нерівномірністю, ієрархією центрів, диференціацією культурної забезпеченості населення та поєднанням інфраструктурних і символічних форм територіальної організації.

У сучасних умовах децентралізації, війни, відновлення та стратегічного планування розвиток сфери

культури набуває особливого значення як чинник соціальної стійкості, територіальної інтеграції та регіональної конкурентоспроможності. Це посилює потребу в суспільно-географічних дослідженнях, орієнтованих на виявлення територіальних диспропорцій і вироблення конструктивно-географічних рішень.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка методик інтегрального оцінювання територіальної організації сфери культури, типологія регіонів і територіальних громад за рівнем культурного розвитку та побудова моделей оптимізації культурного простору України.

Література:

1. Кисіль Н.М. Соціально-культурна сфера: територіальна організація та особливості розвитку (на матеріалах Львівської області) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01. Львів, 2002. 101 с.
2. Ключко Ю. Розвиток соціально-культурної сфери України в умовах ринкових відносин: пошук нових моделей. *Диференційне забезпечення керівництва*. 2006. № 4409. С. 1–27.
3. Любіцева О.О. Методологія географії культури. *Україна та глобальні процеси: географічний вимір* : зб. наук. праць : у 3 т. Київ; Луцьк: Вежа, 2000. Т. 3. С. 258–262.
4. Любіцева О.О. Місце географії культури в системі географічних наук та її структура. *Український географічний журнал*. 2009. № 2. С. 48–51.
5. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1996. 231 с.
6. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. Київ, 2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
7. Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.03.2025 № 293-р. Київ, 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-%D1%80#Text>
8. Ріпка О. Географія культури як напрямок суспільної географії. *Часопис соціально-економічної географії*. 2007. Вип. 2. С. 200–207.
9. Ровенчак І., Котик Л. Геокультура і геоосвіта України : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 164 с.
10. Сич В.А., Яременко П.І. Суспільно-географічні аспекти вивчення територіальної організації сфери культури Одеської області. *Вісник ОНУ. Серія: Географічні та геологічні науки*. 2025. 30(1(46)), 187–198. [https://doi.org/10.18524/2303-9914.2025.1\(46\).332404](https://doi.org/10.18524/2303-9914.2025.1(46).332404)
11. Тимчук О. Суспільно-географічна сутність регіональних досліджень релігійної сфери. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2014. Вип. 47. С. 292–300. URL: <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/geography/article/viewFile/985/1012>
12. Топчів О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики : навч. посіб. Одеса : Астропринт, 2005. 632 с.
13. Флінта Н.І. Культурно-освітній комплекс регіону і його територіальна організація (на матеріалах Тернопільської області) : дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02. Київ, 2005. 197 с.
14. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів : Світ, 2000. 680 с.
15. Шевчук Л.Т. Соціальна географія : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 349 с.
16. Kebir L., Crevoisier O. Cultural resources and regional development: The case of the cultural legacy of watchmaking. *European Planning Studies*. 2008. Vol. 16, No. 9. P. 1189–1205. DOI: 10.1080/09654310802401607
17. OECD. Culture and local development. Paris: OECD Publishing, 2018.
18. UNESCO. Culture|2030 indicators. Paris: UNESCO, 2019. URL: <https://sdgs.un.org/goals>
19. UNESCO. Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. 2026. URL: <https://www.unesco.org/en/ukraine-war/damaged-cultural-sites>

References:

1. Kysil, N. M. (2002). *Sotsialno-kulturna sfera: terytorialna orhanizatsiia ta osoblyvosti rozvytku (na materialakh Lvivskoi oblasti)* [Socio-cultural sphere: Territorial organisation and development features (case of Lviv region)] (Extended abstract of Candidate's thesis). Lviv, Ukraine. 101 p. [in Ukrainian].
2. Kliuchko, Yu. (2006). Rozvytok sotsialno-kulturnoi sfery Ukrainy v umovakh rynkovykh vidnosyn: poshuk novykh modelei [Development of the socio-cultural sphere of Ukraine under market conditions: Searching for new models]. *Dyferentsiine zabezpechennia kerivnytstva*, 4409, 1–27. [in Ukrainian].
3. Liubitseva, O. O. (2000). Metodolohiia heohrafiy kultury [Methodology of cultural geography]. *Ukraina ta hlobalni protsesy: heohrafichnyi vymir* (Vol. 3, pp. 258–262). Kyiv-Lutsk: Vezha. [in Ukrainian].
4. Liubitseva, O. O. (2009). Mistse heohrafiy kultury v systemi heohrafichnykh nauk ta yii struktura [The place of cultural geography in the system of geographical sciences and its structure]. *Ukrainskyi Heohrafichnyi Zhurnal*, (2), 48–51. [in Ukrainian].
5. Pistun, M. D. (1996). *Osnovy teorii suspilnoi heohrafiy* [Fundamentals of social geography theory]. Kyiv: Vyscha Shkola. 231 p. [in Ukrainian].
6. Verkhovna Rada of Ukraine. (2010). *Pro kulturu: Zakon Ukrainy vid 14.12.2010 No. 2778-VI* [On culture: Law of Ukraine of December 14, 2010 No. 2778-VI]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> [in Ukrainian].
7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2025). *Pro skhvalennia Stratehii rozvytku kultury v Ukraini na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2025–2027 rokakh: Rozporiadzhennia vid 28.03.2025*

No. 293-r [On approval of the Strategy for the development of culture in Ukraine until 2030 and the operational action plan for 2025-2027]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

8. Ripka, O. (2007). Heohrafiia kultury yak napriamok suspilnoi heohrafiï [Cultural geography as a branch of social geography]. *Chasopys Sotsialno-Ekonomichnoi Heohrafiï*, (2), 200-207. [in Ukrainian].

9. Rovenchak, I., & Kotyk, L. (2020). *Heokultura i heoosvita Ukrainy* [Geoculture and geoeducation of Ukraine]. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv. 164 p. [in Ukrainian].

10. Sych, V. A., & Yaremenko, P. I. (2025). Suspilno-heohrafichni aspekty vyvchennia terytorialnoi orhanizatsii sfery kultury Odeskoi oblasti [Socio-geographical aspects of studying the territorial organisation of the cultural sphere of Odesa region]. *Visnyk ONU. Seriya: Heohrafichni ta heolohichni nauky*, 30(1(46)), 187–198. [https://doi.org/10.18524/2303-9914.2025.1\(46\).332404](https://doi.org/10.18524/2303-9914.2025.1(46).332404) [in Ukrainian].

11. Tymchuk, O. (2014). Suspilno-heohrafichna sutnist rehionalnykh doslidzhen relihiinoi sfery [Socio-geographical essence of regional studies of the religious sphere]. *Visnyk of Lviv University. Series Geography*, (47), 292–300. <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/geography/article/viewFile/985/1012> [in Ukrainian].

12. Topchiiev, O. H. (2005). *Suspilno-heohrafichni doslidzhennia: metodolohiia, metody, metodyky* [Socio-geographical research: Methodology, methods, techniques]. Odesa: Astroprynt. 632 p. [in Ukrainian].

13. Flinta, N. I. (2005). *Kulturno-osvitnii kompleks rehionu i yoho terytorialna orhanizatsiia (na materialakh Ternopil'skoi oblasti)* [Cultural and educational complex of the region and its territorial organisation (case of Ternopil region)] (Candidate's thesis). Kyiv, Ukraine. 197 p. [in Ukrainian].

14. Shablii, O. I. (2000). *Sotsialno-ekonomichna heohrafiia Ukrainy* [Socio-economic geography of Ukraine] (2nd ed.). Lviv: Svit. 680 p. [in Ukrainian].

15. Shevchuk, L. T. (2007). *Sotsialna heohrafiia* [Social geography]. Kyiv: Znannia. 349 p. [in Ukrainian].

16. Kebir, L., & Crevoisier, O. (2008). Cultural resources and regional development: The case of the cultural legacy of watchmaking. *European Planning Studies*, 16(9), 1189-1205. <https://doi.org/10.1080/09654310802401607>.

17. OECD. (2018). *Culture and local development*. Paris: OECD Publishing.

18. UNESCO. (2019). *Culture|2030 indicators*. <https://sdgs.un.org/goals>

19. UNESCO. (2026). *Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO*. <https://www.unesco.org/en/ukraine-war/damaged-cultural-sites>

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 08.05.2026